Черевченко Олександр Миколайович
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

СТИЛЬОВІ ДОМІНАНТИ РОМАНУ СТІВЕНА КІНГА „ЗЕЛЕНА МИЛЯ“

У статті розглянуто художньо-естетичні особливості творчого доробку Стівена Кінга, визначено постмодерністські особливості твору „Зелена миля“, охарактеризовано стильовий синкретизм роману. У художньому світі твору органічно поєднуються риси об’єктивного і суб’єктивного, реального і фантастичного, соціального і психологічного, натуралістичного і сентиментального, детективного і містичного характеру.

Ключові слова: *реалістичне тло, фантастичні елементи, детективний сюжет, категорія часу, євангельські мотиви, стильовий синкретизм, постмодернізм.*

Стівен Кінг вважається одним із найуспішніших комерційних авторів США, більшість його книг відразу стають бестселерами, а їхній загальний тираж на сьогодні вже перевищив 100 млн. примірників. Велика кількість творів Кінга екранізована голівудськими кінорежисерами, і майже кожен такий фільм миттєво потрапляє у рейтинг „найкасовіших“. Серд них фільми „Керрі“, „Стій біля мене“, „Втеча з Шоушенку“, „Зелена миля“; серіали: „Лангольєри“, „Воно“. С. Кінг неодноразово ставав лауреатом престижних літературних нагород та премій як у США, так і в Західній Європі.

Водночас, попри величезну популярність його творів серед масового читача, у літературній критиці вже кілька десятиліть триває дискусія щодо оцінки творчості майстра слова. Одні визнають його провідним представником „літератури жахів“, сучасним продовжувачем традицій європейського „готичного роману“, одним із найталановитіших письменників-фантастів, інші піддають безжальній критиці за очевидну

настанову на прийоми масової культури та сенсаційності, які активно реалізуються у його творах.

У США видається багато книг, присвячених цьому авторові, але більшість з них має здебільшого довідковий характер, оскільки представлена інформація практично не передбачає аналізу. Проте серед них зустрічаються і досить ґрунтовні праці, особливо можна відзначити доробок Стівена Спіньєзі, Майкла Коллінгса і Джорджа Біма. У Росії заслуговують на увагу наукові праці А. Шемякіна „Містичний роман Стівена Кінга“ в книзі „Лики массовой литературы США“ (рос.). Нещодавно вийшла розвідка російського письменника та перекладача Вадима Ерліхмана „Король темної сторони“.

З кожним роком творчість Стівена Кінга набуває все більшого визнання. Творчий доробок митця вимагає своєрідної реабілітації перед українським читачем, так як романи письменника переважно подавалися у неякісних перекладах. Тому необхідно розвінчати існуючий міф про Стівена Кінга-ремісника і довести, що він є автором не лише романів жанру жахів і містики, але і серйозної, елітарної, інтелектуальної постмодерністської прози. Сказаним вище і зумовлена **актуальність дослідження.**

Мета дослідження полягає в тому, щоб розглянути творчість письменника в контексті сучасних літературознавчих досліджень і наявного критичного матеріалу, окреслити її характерні риси, визначити особливості відображення у романі С. Кінга „Зелена миля“ нагальних проблем сучасного світу, розкрити синкретичний характер його твору. Саме цей синтез – від проблематики до прийомів, від своєрідного поєднання традицій класики до спрощеної мови, зрозумілої сучасним молодим читачам, обумовлюють необхідність вивчення творчості популярного американського письменника.

Відповідно до поставленої мети у роботі визначені такі **завдання:**

- визначити місце Стівена Кінга в сучасній американській літературі;
- проаналізувати тематику та проблематику творів Стівена Кінга;
- з’ясувати особливості стилістичної системи роману „Зелена

миля“;

- обґрунтувати теоретичні засади стильового синкретизму твору.

Об’єкт дослідження – творчість сучасного американського письменника Стівена Кінга, автора романів та оповідань, що поєднують елементи наукової фантастики і фентезі, жаху і містики, детективу і притчі.

Предмет дослідження – стильовий синкретизм роману „Зелена миля“.

Матеріал дослідження – роман Стівена Кінга „Зелена миля“.

Всесвітньо відомий автор романів жанру хоррор Стівен Едвін Кінг народився 21 вересня 1947 року в Громадському Госпіталі Мену міста Портленд, штату Мен. Стіві був другим сином Дональда і Неллі Рут Пілсберрі Кінг (власне кажучи, справжнє прізвище батька Кінга було Спенскі (Spansky), але він змінив його на більш благозвучне – Кінг). Через два роки після народження Стівена, батько залишив сім’ю.

Залишившись наодинці з боргами, а також з дворічним Стівеном і його чотирирічним братом Девідом, мати не опустила рук. Будучи життєрадісною і активною жінкою, вона, хай і не за власним бажанням, була яскравим втіленням феміністичного руху. Їй довелося самостійно утримувати двох синів, працюючи на двох роботах. Її підтримували родичі: сім’я Кінгів часто гостювала то в однієї, то в іншої сестри Рут. Частина дитинства Стівена пройшла в містечках Форт Уейн, штат Індіана (там жили батьки батька Кінга) і Стратфорд, штат Коннектикут (там жила його тітка Лоїс). Стівен і його рідні часто бували в Молдені, штат Массачусетс і в Паунале, штат Мен, де проживали сестри Рут. Стівену було одинадцять, коли їхня сім’я повернулась до штату Мен, в містечко Дерхем. Приїхавши до Дерхему, Рут, Стівен і Девід поселилися в будинку, що належав тітці Стівена Етелін та її чоловікові Орену. Родичі забезпечували Рут фінансовою підтримкою, одягом тощо.

Кінг почав писати з семи років, після того як на горищі у будинку своєї тітки знайшов скриньку, наповнену фантастичною літературою та романами жахів. У січні 1959-го Стівен зі своїм братом Девідом вирішують видавати

свою газету „Гірчичник Дейва“. Газета в основному висвітлювала місцеві дерхемські події, також там публікувалися спортивні новини, прогнози погоди, рецепти, гумор і повість „з продовженням“, яку написав Стівен. На зорі свого існування „Гірчичник“ створювався на мімеографі, потім на старому ротапринті. Поширювалася газета в основному серед родичів та сусідів і коштувала п’ять центів за випуск.

У 1963-му році разом зі своїм найкращим шкільним другом Крісом Чеслі, Стівен публікує збірку із вісімнадцяти коротких оповідань, під назвою „Люди. Місця і тварюки – том І“. Рік потому, на старому ротапринті видається розповідь „Вторгнення з зірок“, що розійшлася між друзями і знайомими кількома десятками примірників. Своє перше по-справжньому опубліковане оповідання „Я був підлітком, що грабував могили“, Кінг написав у 1965-му році.

Навчаючись у випускному класі, Стівен стоїть перед вибором – піти добровольцем у В’єтнам, де Америка вже два роки вела війну (для того, щоб зібрати матеріал для майбутньої книги), або вступати до університету. Мати Кінга наполягла на здобуванні сином вищої освіти, тому вибір був за останнім. Під час навчання в університеті, Стівен веде активне громадське життя – стає членом Студентського Сенату, веде щотижневу колонку в студентській газеті. Влітку 1969-го року старшокурсник Стівен Кінг отримує роботу в бібліотеці Університету штату Мен. В цей час він зустрічає свою майбутню дружину, дівчину на ім’я Табіта Спрюс (вони одружилися в 1971 році та живуть у щасливому шлюбі і дотепер).

У 1970-му Кінг закінчив університет і отримав диплом бакалавра англійської, що давало йому право викладати англійську мову в середній школі. В той самий час, медкомісія визнає Стівена непридатним для військової служби.

Восени 1971-го Стівен отримує роботу викладача англійської в Академії Хемпден, яка на той час була громадською школою містечка Хемпден, розташованого в штаті Мен. Взимку 1973 сімейство Кінгів живе в

трейлері в зубожілому містечку Хермон. Викладаючи мову, Стівен наполегливо продовжує писати оповідання, працює над романами вечорами та у вихідні. Але видавництва і журнали відхиляють його рукописи. Подумки Стівен вже уявляє себе в образі старезного вчителя, і як хобі продовжує працювати над кількома старими рукописами.

Поворотним у житті Стівена став момент, коли його дружина Табіта виявила в кошику для сміття три зім'яті чорнові сторінки нового роману і прочитала їх. Саме вона наполягла на тому, щоб чоловік у одному з творів втілив ідею про зацьковану однокласниками дівчину з паранормальними здібностями. Кінг дописав роман під назвою „Керрі", і відіслав його у видавництво „Даблдей", де працював його друг Уїльям Томпсон. Незабаром роман включають в план видавництва і виплачують Кінгу аванс. У 1973 році, „Даблдей" продають права на „Керрі" видавництву „Сігнет букс", за що Кінг отримує суму, яка дозволяє йому залишити роботу вчителя та переїхати до міста Боулдер, штат Колорадо. Тут Стівен працює над найвидатнішими своїми творами. В цей самий час письменник піддається звабам пияцтва та наркозалежності.

Як не дивно, але саме в той період свого життя Кінг видає свої найвидатніші роботи: „Сіяння", „Мертва зона", „Зелена миля", „Ріта Хейуорт і втеча з Шоушенку".

Кінець захопленню алкоголем і наркотиками було покладено тільки в 1987-му році дружиною Стівена Табітою. Він по-справжньому любив своїх дітей і дружину, яка в ультимативній формі вимагала від нього припинити процес самознищення.

До 2002-го року Кінг опублікував близько сорока романів і кілька збірок оповідань. Нові ідеї доводилося знаходити все важче і важче і ось у вересні 2002-го в американських засобах масової інформації з'явилася заява Стівена Кінга про завершення літературної діяльності після написання культової епопеї „Темна Вежа".

19-го листопада 2003-го року письменник був удостоєний однієї з

вищих літературних нагород США в галузі літератури – медалі „За видатний внесок в американську літературу“. До Кінга цю нагороду отримали такі видатні діячі американської літератури як Джон Апдайк, Артур Міллер, Філіп Рот. Отримання подібної премії означало фактично присвоєння статусу живого класика американської літератури.

Більшість книг Стівена Кінга глибоко філософічні. Він не боїться писати про заборонені теми, як то смерть, руйнування, невідоме. Ламкість життя – одна з його улюблених тем. Кінг – єдиний сучасний письменник, який зумів поєднати вміння створювати страшні історії, які тримають читача у постійній напрузі, із тривалою історичною та літературною традицією. Всі його твори так чи так торкаються американської історії та культури. Письменник вкраплює у твори елементи несподіваності, пропонує читачеві зазирнути по той бік життя персонажів, побачити їхні темні приховані сторони. Добро і зло в нього рівноправні супротивники. У будь-якому випадку навіть самі запеклі супротивники комерційної літератури „не можуть відмовити Кінгу у реальних досягненнях в області новизни художньої мови“ [4, с. 26].

Серед найкращих оповідних творів Стівена Кінга, які позбавлені метафізичної ексцентрики, – повісті „Ріта Хейуорт і втеча з Шоушенка“, „Тіло“, „Здібний учень“, романи „Долорес Клейборн“, „Дівчинка, яка любила Тома Гордона“, „Зелена миля“. Всі ці твори позначені тонким психологізмом, сюжетною публіцистичністю, прискіпливою деталізацією та спостережливістю. Власне це той самий Кінг, якого починають „відкривати“ сучасні читачі [1, с. 135-140].

У своїх творах митець доволі часто використовує так звані „документальні вкраплення“, як то протоколи судових засідань, цитати з газет, вирізки з листів, енциклопедичні статті, рекламні оголошення, рукописи художніх творів. Так, наприклад, у романі „Темна половина“ цитати роману, які начебто написані головним героєм, винесено в епіграф, а у романі „Регулятори“ є навіть дитячі малюнки. Такі містифікації необхідні

авторові для всебічного показу дійсності. Читач інколи чує думки або показання свідків події. Поступово перед ним відкривається, начебто складена з мозаїки цілісна картина, яку вже можна осягнути повною мірою. Це справляє враження документальної дійсності, читач відчуває реальність подій, які відбуваються у творі.

Вже за одне вміння лякати не навмисно – по-справжньому Кінга варто було б раз і назавжди зарахувати до когорти справжніх письменників. А його таланти цим не обмежуються. Талант будувати захоплюючий сюжет; тонке володіння психологією (і не тільки психологією страху); здатність чітко окреслювати побутовий фон – з його творів ми дізналися про реальну Америку більше, ніж з творів багатьох заокеанських реалістів.

Взагалі, у Кінга дуже яскраві герої, цим людям одразу віриш. Надзвичайно цікаві у нього дитячі образи, наприклад, Денні та Кріс з „Тіла“, Тріша з „Дівчинки, що любила Тома Гордона“ чи Керрі з одноіменного роману. Твори Стівена Кінга написані простою мовою, що наближає їх до реальності, створює „ефект присутності“ [10].

У центрі його творчості – глибоке занепокоєння за нагальні проблеми Америки. За обкладинкою його творів, що описують надприродних павуків, дияволів, вбивць і насильників, проступає світ людей. Письменник досліджує соціальні і міжособистісні конфлікти, торкається проблем особистості і часу, в якому живе. Стівен Кінг намагається охарактеризувати явища і події, непідвладні розуму, і досліджує їх за допомогою фантастики. Він має певний дар передбачення: наприклад, письменник надрукував книгу, де багатії заради втіхи полювали на безхатченків, на початку 90-х виявилося, що ці події дійсно відбувались десь у Африці. Або фінал роману „Людина, що біжить“, де головний герой, воліючи зруйнувати могутню Корпорацію ігор, що перетворила всіх людей на телевізійних рабів, спрямував літак на найвищий хмарочос у світі. Природно, зробити це в реалістичній прозі було б не просто.

Як справедливо зауважують окремі науковці, „Стівен Кінг часто

піклується про розважальну сторону інтриги, нерідко приносячи в жертву розважальності багатомірність характерів своїх персонажів та глибину розробки порушеної теми, занадто захоплюється змалюванням різноманітних патологій і жорстокості. Але абсолютно несправедливо було би зараховувати Кінга у розряд модних постачальників літературних сенсацій тільки через те, що його романи надзвичайно успішні не в елітарних колах, а серед багатомільйонної читацької аудиторії“ [4, с. 21].

Так чи так, американський письменник Стівен Кінг – всесвітньо визнаний майстер гротеску, фантастичного роману і роману жахів. Основне завдання творчості Стівена Кінга – показ боротьби між добром і злом, правдою і неправдою, яка точиться щодня, щогодини в душі кожної людини, помітний страх перед наслідками науково-технічного прогресу. Крім того, стимулом до творчої праці є бажання досліджувати країну, в якій він живе. У кожному своєму творі митець висловлює тривогу за свою націю і батьківщину. Письменник чітко розуміє свою суспільну функцію і намагається не виходити за її межі. Проте, як вважає багато критиків та літературознавців, його творчість належить до області масової літератури з її специфікою та особливою системою стосунків з іншими типами літератури [9, с. 1-3].

Намагаючись розібратися в причинах популярності Стівена Кінга критик Бернет Лін Боски пише, що його твори відображають нас самих і наш світ, в який ми хочемо вірити, принаймні до тих пір, поки не відкриваємо його книги [13, с. 56]. Його твори малюють картину страждань і принижень людини протягом всього її життя. У той же час він пропонує моральне очищення і залишає героям можливість вибору долі. Звичайно, цей вибір залежить від їхньої моральності. І звідси спостерігаємо пильну увагу письменника до психології своїх персонажів. Для нього важливі такі поняття як сила любові, моральний вибір, існування надприродного. І не випадково основу сюжету багатьох його творів складають надприродні можливості людини. Його герої роблять свій вибір, намагаються підтримувати баланс

між розумом і душею, що змушує читача полюбити і зрозуміти їх.

Необхідно визнати, що твори майстра посідають значне місце в літературі США. С. Кінг створив цілісний світ з притаманними йому проблемами, які перегукуються з сучасною дійсністю, і намагається знайти шляхи вирішення цих проблем. У Стівена Кінга змішані елементи різних жанрів: наукової фантастики, жаху, детектива, фентезі, містики. Часом в його творі можна побачити просту картину повсякденної американської дійсності, намальовану в формі гротеску.

У С. Кінга обов'язково існує момент художнього припущення й умовності. Чомусь вважалося, що ця умовність ідентична тій, яка є у Айзека Азімова або Рея Бредбері [10]. Але поступово стало зрозуміло, що таке ототожнення неправомірно. На відміну від названих всесвітньовідомих фантастів дія в творах С. Кінга відбувається не на інших планетах, а на землі, в конкретному містечку, добре відомому обивателю. Та й самі описувані ним ситуації теж відрізняються від тих, що виводяться на сторінках творів Азімова і Бредбері. Вони сконструйовані так, що незважаючи на умовність, читача не полишає відчуття реальності того, що відбувається.

Знайомство з творчістю Стівена Кінга налаштовує на думку, що обране ним літературне поприще стало своєрідним засобом вираження тривог і побоювань за долю людства. Автор глибоко розуміє становище людини у величезному, складному, повному випробувань і хвилювань світі.
У кожному своєму творі – великому і малому – він змальовує події чи явища, які знаходяться на межі реального та ірреального, можливого або фантастичного. Ситуації, які він зображує, найчастіше екстраординарні. Але, тим не менш, письменник не відривається від сучасної американської дійсності.

Критик Бернард Галлахер цілком справедливо зазначає: „ Я не маю на увазі, що Кінг може зайняти місце Шекспіра, але тим не менше, я, насправді, вважаю, що такий культурний феномен заслуговує дослідження " [12, с. 169]. Він є послідовником традицій таких американських письменників, як Марк

Твен, Фолкнер, О'Коннері та інші. Сполучною ланкою між творами цих письменників, з одного боку, і Стівена Кінга, з іншого, – є ідентичність порушених у них проблем.

Серед найвідоміших творів митця – роман „Зелена миля". Його характерною ознакою став стильовий синкретизм. У художньому світі твору органічно поєднуються риси об'єктивного і суб'єктивного, реального і фантастичного, соціального і психологічного, натуралістичного і сентиментального, детективного і містичного характеру, що дозволяє розглядати його у контексті постмодернізму. „Постмодерністи вважають, що людина позбавлена змоги не лише змінити світ, – зазначає В. Пахаренко, – а й осягнути, систематизувати його, що подія завжди випереджає, спростовує теорію. У всіх царинах життя йде постійна трансформація, а тому й мислення повинне вирватися за рамки традиційних опозицій та стійких цілостей (зміст – форма, суб'єкт – об'єкт, ціле – частина, жіноче – чоловіче, наука – мистецтво, дійсність – фантазія, високе – низьке тощо), тому треба взаємопереплести, змішати ці антитези" [7, с. 346].

Згадуючи про ідею його написання, С. Кінг заявляв: „Інколи я не можу згадати, як прийшов до того чи іншого роману чи оповідання. У цьому випадку основою є більше образ, ніж ідея, ментальна фотографія настільки сильна, що вона в кінці кінців визиває до життя характери та події. „Зелена миля" почалась з образу кремезного негра, який сидить у тюремній камері і дивиться, як наближається ув'язнений, що продає солодощі та сигарети" [5].

На перший погляд, твір американського письменника навіть формальними ознаками відповідає кращим зразкам літератури критичного реалізму. Так, у передмові-листі до читача Стівен Кінг, звертаючись до творчого доробку англійського письменника Ч. Діккенса, представника критичного реалізму, який жив і творив у бурхливу епоху чартизму, чітко визначає формат майбутнього роману: „*Діккенс багато своїх романів писав з продовженням чи то в журналах, чи то брошурами*" [5, с. 6]. Кожна окрема частина твору друкувалася у формі невеличкої книжечки карманного

розміру, що давало можливість ознайомитися з твором широкому колу читачів. Будучи репортером-стенографістом газети „Морнінг Кронікл“, Ч. Діккенс опинився в епіцентрі політичного життя, був присутній на основних парламентських дебатах 1832-1836 рр. Усі ці події залишили відбиток на творчості прозаїка, у його романах завжди порушувалися актуальні проблеми тогочасної Англії. Майстер слова спостерігав безпринципність політичної гри, не бачив справжнього бажання чиновників прийти на допомогу чесному робітникові. Романіст вміло змалював реалії вікторіанської Англії, доніс до свідомості читача істинну картину життя, націлив свої твори на покращення суспільного буття.

У цьому контексті С. Кінг, маючи за взірець творчий доробок Ч. Діккенса, торкається актуальних суспільних проблем США 30-х рр. XX століття, зокрема економічної кризи, соціальної нерівності, злочину та покарання, і тим самим налаштовує читача на реалістичне сприйняття твору: „*Я давно обдумував ідею роману, сюжет якого будувався би навколо електричного стільця*“ [5, с. 8]. Разом з повістю „Рита Хейуорт і рятування із Шоушенка“ роман став одним із двох творів Кінга, події яких відбуваються у в’язниці. При цьому в обох випадках героя безвинно засуджено за вбивство двох людей.

У романі С. Кінга читач стає свідком страти невинно засудженої людини – Джона Коффі. Ця жахлива історія виринає з давнини через спогади старшого наглядача блоку смертників Пола Еджкомба, який був не тільки свідком, а й безпосереднім виконавцем вироків американського суду (під час служби у цій в’язниці він був присутнім на страті 78 засуджених на смерть людей). Як стає зрозуміло з контексту твору, ці події позначилися на духовному стані героя, залишили глибокий слід у його свідомості та душі: „*цю цифру я буду пам’ятати і на смертному одрі*“, – говорить він [5, с. 12].

Цілком очевидним є те, що роман написано на основі детективного сюжету, характерною у цьому відношенні є перша частина твору „Дві мертві дівчинки“. Основна ознака детектива як жанру – наявність у творі якоїсь

загадкової події, обставини якої невідомі і мають бути з'ясовані. Найчастіше описувана подія – це злочин. Читач справді стає свідком вбивства двох маленьких дітей – доньок фермерського подружжя Деттериків.

Суттєвою особливістю цієї детективної історії є те, що справжні обставини події не повідомляються читачеві, принаймні, в повному обсязі, до закінчення розслідування. Замість цього, читач проводиться автором через процес розслідування, отримуючи можливість на кожному його етапі будувати власні версії і оцінювати вже відомі факти. Саме тому розкрити справжнього злочинця вдається не відразу.

Як бачимо, важливою рисою класичного детектива – є повнота фактів. Розкриття таємниці у фіналі твору будується на відомостях, які не були представлені раніше. Лише особисте розслідування Пола Еджкомба дозволяє зняти всі підозри з Джона Коффі. Здавалось би, головний герой твору має достатньо інформації для того, щоб на її основі самостійно знайти рішення. Однак драматизм ситуації полягає у тому, що ні він, ні його друзі не можуть вплинути на рішення суду. Перегляд справи неможливий ще й тому, що Джон Коффі – „нігер" . У такий спосіб С. Кінг торкається проблеми расової дискримінації, характерної для американської дійсності того часу.

Ознаками цього роману як твору детективного характеру стають буденність обстановки, де відбувається злочин, та типовість поведінки персонажів. Умови, в яких відбуваються події детективної історії, в цілому звичні і добре відомі читачеві. Завдяки цьому, цілком очевидним стає все дивне, незвичне. Персонажі значною мірою позбавлені своєрідності, їх психологія і поведінкові моделі достатньо прозорі, передбачувані, а якщо і мають які-небудь особливі якості, то вони одразу кидаються в око читачеві. Стереотипними стають і мотиви вчинків (в тому числі – мотиви злочинів) персонажів, зокрема Уільяма Уертона, на прізвисько Дикий Білл. Вже сама власна назва яскраво характеризує цього персонажа.

Не позбавлено твір і натуралістичних рис. Особливо виразно вони проступають у четвертій частині роману „Бридка смерть Едуарда Делакруа",

де цілком очевидною стає увага майстра слова до фотографічного відображення дійсності, інколи відверто анатомічного (як, наприклад, зображення страждань Едурда Делакруа і його смерті на електричному стільці), інколи фізіологічного (згадаймо, подробиці урологічної інфекції Пола Еджкомба або ж окремі сцени інтимного характеру).

Як відомо, поява натуралізму супроводжувалася шквалом критики, оскільки натуралісти все більше заглиблювалися у непоетичну дійсність. У той же час він вплинув на розвиток світової літератури, оскільки став, з одного боку, своєрідним продовженням реалістичних традицій, а з іншого – основою для майбутніх письменників-модерністів [3, с. 215].

Слід наголосити, що реалістичні тенденції дійсно посідають помітне місце у творі, проте увагу письменника зосереджено на інших аспектах буття: „*Як це, думав я, пройти останні сорок ярдів до електричного стільця… повернути рубильник? Що робить з людиною така робота? Зводить з розуму?*“ [5, с. 9], тобто психології засудженого на смерть та виконавця вироку. Художній психологізм складає основу естетики твору і дає простір для самореалізації письменника, для мистецького декларування власної філософсько-світоглядної концепції. Митець заглиблюється у приховані обставини внутрішнього життя людини, поряд з фактичною біографією створює своєрідну і духовну (емоційно-настроєву) біографію, часто не обтяжену ідеологічною, суспільною чи громадською значущістю. Проте винятковість обраного героя полягає у неповторності його індивідуального характеру. Крім цього, художній психологізм відкриває найширше поле для інтерпретації дійсності, адже предметний світ постає через сприйняття окремої особистості.

Запровадження новітніх технік реалістичного малюнка спричиняє синтез форм традиційного мистецтва. Читачу лише здається, що події відбуваються в реальному житті, однак сам оповідач, визначаючи хронологічні рамки періоду, про який йдеться у творі, оперує лише двома часовими проміжками: детективною історією 1932 року, тобто

давноминулим часом, та часом написання роману (дощовий жовтневий вечір 1995 року). Категорія часу в різноманітних її аспектах – фізичному (об'єктивному), філософському та мовному – тісно пов'язана з природою художньої творчості. „Вона детермінується, – зазначає Т. Голосова, – одночасним поєднанням образів різних темпоральних сюжетних планів як синтезу різноструктурних зовнішніх та внутрішніх часових відношень, що формують темпоральну структуру художнього тексту" [2, с. 7].

Філософська інтерпретація категорії часу виходить з розмежування: 1) об'єктивного (фізичного) часу як форми послідовної зміни явищ та станів матерії, що характеризує тривалість їх буття [8, с. 198] та 2) перцептуального часу, що знаходить відображення в культурі, суспільстві та індивідуальній свідомості, тобто самостійного параметра духовного життя суспільства чи окремої особистості. Співвіднесеність цих понять не завжди адекватна, тобто перцептуальний час не обов'язково відповідає об'єктивному, адже перцептуальні процеси можуть сповільнюватися, прискорюватися, зупинятися, а то й повернутися назад (через сон, уяву, спогади тощо). Однак, саме через них мова пов'язується з об'єктивним світом, тому мовний час є відображенням саме перцептуального часу.

Коли мова йде про художній текст, то у ньому встановлюється більш складний і водночас більш конкретний характер категорії часу, перш за все тому, що текст двояко співвідноситься з об'єктивною дійсністю. За словами О. Москальської, з одного боку, текст цілком однозначно співвідноситься з моментом мовлення як висловлення про події, що відбуваються в момент мовлення, „до" нього або „після" нього; з другого боку, події, про які повідомляється в тексті, характеризуються і більш конкретно – вони співвідносяться з певним об'єктивним часом і простором. У результаті цього темпоральна структура художнього тексту складається з художнього часу умовного світу твору, із граматичного часу тексту та з певних сигналів, що вказують на об'єктивний час [6, с. 110-112].

Така часова багатогранність художнього твору дозволяє автору широко

застосовувати найрізноманітніші художні засоби, і модерністські зокрема. Заслуговує на увагу використання С. Кінгом прийому „потоку свідомості“, що допомагає виявити сповідальний пафос твору, передати хаос світовідчуття, емоційний стан людини. У романі „Зелена миля“ сповідь головного героя зумовлено не тільки спогадами про минуле, коли він був ще сорокарічною людиною (герой народився у 1892 р.), у розквіті сил, яка досить активно чинила опір життєвим негараздам, пов’язаним із американською економічною кризою 30-х рр, а й – зображенням сучасного, настроями безпорадності, приреченості людини похилого віку 90-х років XX століття (у момент написання твору оповідачеві виповнилося сто чотири роки [5, с. 394]).

Події 1932 року, історія „Зеленої милі“, з якою асоціюється моторошний світ блоку смертників в’язниці Холодна Гора, за своїм драматизмом дивно проектуються на сучасність: перебування головного героя твору Пола Еджкомба у будинку для престарілих Джорджия Пайнс, чимось нагадує останні дні життя в’язнів „зеленої милі“. Оповідач навіть вдається до створення досить дивної назви, так званого „джорджияпайнського“ („старечого“, „баб’ячого“) часу, який немає нічого спільного зі звичним для людини перебігом подій, адже минуле „*кануло в Лету*“ [5, с. 200].

Можливо цим пояснюється певний психологічний паралелізм у поведінці засуджених на смерть в’язнів та престарілого головного героя. Відображенням його світовідчуття стають слова: „*Хотів подивитися, скільки часу пройшло з тієї пори, як мої онуки, Крістофер і Деніель,* ***засадили*** (виділено нами – О. Ч.) *мене сюди*“ [5, с. 200]. Як виявляється, перебування у будинку для престарілих знищує людину не фізично, а руйнуючи її духовний світ. „*Джорджия Пайнс – диявольськи небезпечне місце“, – наголошує оповідач, адже тут навіть з нормальними людьми обов’язково „щось трапляється*“ [5, с. 201].

Утіленням зла і жорстокості у романі стають не тільки образи

злочинців, наприклад Уільяма Уертона – Дикого Білла, а й службовців, офіційних представників держави – Персі Уетмора та Бреда Доулена. З образом Персі асоціюються всі жахіття „Зеленої милі“, з образом Бреда – перебування Пола Еджкомба у будинку престарілих. Найбільшим злочином цих людей є дух насилля, який вони сповідують, прагнення завдати фізичного і духовного болю іншим людям. Їхня аморальність, ницість, бездуховність вражає, адже вони намагаються відібрати у приречених на смерть (нехай злочинців) чи літніх людей останні радощі у житті. На прикладі цих двох персонажів реалізується традиційна для письменника проблема двійництва. Як зазначає сам С. Кінг: „*Особливо мені сподобалося, що для Пола Персі Уетмор і Бред Доулен в кінці кінців злились в одну людину*“ [5, с. 413]. В такий спосіб автор реалізує філософську проблему добра і зла, проте зло приречене на безликість.

На противагу йому добро завжди персоналізовано, воно розкриває найкращі людські якості, допомагає вистояти у життєвих негараздах. Втіленням цих чеснот стає образ Джона Коффі. Не випадково його ініціали (J.C.), як писав сам Кінг, відповідають ініціалам Ісуса Христа (англ. Jesus Christ). Рецепція образу Ісуса Христа у романі відображає тенденції звернення світової культури до євангельського матеріалу. Вона орієнтується передусім на зближення Месії зі світом звичайних людей, своєрідне „олюднення“ його божественної іпостасі. В образі Джона Коффі автору роману вдається показати божественну сутність людини, розкрити її справжнє покликання. Саме цим пояснюються численні дива, на які здатен герой (згадаймо сцену лікування Пола Еджкомба від урологічної інфекції, воскресіння миші, не менш дивне зцілення від пухлини мозку Меллі Мурс, дружини начальника в’язниці Хола Мурса). Проте надто жахлива картина діяльності людей протиставлена постулатові любові, який приніс світові Син Божий, тому і Джон Коффі приречений на смерть.

Постійне відчуття подиху смерті стає однією із сюжетних ліній роману, його психологічним тлом, тому дещо дивною, на перший погляд, видається

атмосфера глибокого сентименталізму, що панує у блоці смертників, той особливий трепет, з яким зображуються сцени з мишою, яку в'язні і наглядачі називають Містер Джинглес або Пароплав Уіллі. Не менш дивним, фантастичним, навіть містичним є той факт, що з цим персонажем читач знову зустрічається майже через шістдесят років, вже в наш час. Він стає ніби єднальною ланкою між двома світами – минулим і сучасним, даючи старому Полу Еджкомбу останні радощі, надії і сподівання, тримаючи його за життя. Навіть смерть миші набуває символьного забарвлення, адже з нею асоціюється духовна втрата.

Таким чином, фантастичне з'являється у творі із самої реальності, і це надає роману фантастичного звучання, але водночас не позбавляє реалістичного змісту. Твір про події дивовижні і одночасно буденні. Для автора незвичайне не стільки виокремлюється зі звичайного, скільки є його часткою. Несправедливо було б не помічати в оригінальних творах Кінга важливості порушених проблем і злободенної актуальності досліджуваних ним конфліктів, навіть за умови прагнення письменника до розважальності описуваного, до вишуканої побудови інтриги та сюжету, які забезпечують його книгам престижне місце в списку бестселерів. Однією із найяскравіших прикметних ознак прози С. Кінга є її настанова на поєднання в межах одного твору стильових ознак різноманітних, часто протилежних за характером естетичної спрямованості, жанрів: фантастики, детективу, жахів, містики, філософської алегорії, притчі, що, зрештою, надає його творам ознак оригінальності та неповторності.

СПИСОК ВИКОИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бриних М. Непрочитаний і незбагнений Стівен Кінг / Всесвіт. Журнал іноземної літератури. – №7-8. – Київ, 2001. – С. 135-140.

2. Голосова Т. М. Темпоральна структура художнього тексту. – Монографія. – Черкаси: „ РВВ ЧДУ “, 2001. – 268 с.

3. Давиденко Г. Й., Чайка О. М. Історія зарубіжної літератури XIX –

початку XX століття: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 400 с.

4. Зверев А. Что такое массовая литература. Лики массовой литературы США. – М.: Наука, 1991. – С. 26.

5. Кинг С. Зеленая миля: [роман: пер. с англ.] / Стивен Кинг. – М.: АСТ: АСТ МОСКВА, 2010. – 412 с.

6. Москальская О. И. Грамматика текста. – М.: Просвещение, 1981. – 167 с.

7. Пахаренко В. І. Українська поетика. – Черкаси, „ Відлуння-Плюс“, 2009. – 416 с.

8. Філософія. Навч. посібник (За ред. І.Ф. Недольного). – К.: Вікар, 1997. – 326 с.

9. Чемоданов А. Исследование творчества Стивена Кинга, http://chemodanov.narod.ru/king.htm.

10. Шемякин А. М. Мистический роман Стивена Кинга. Лики массовой литературы США. – М.: Наука, 1991. – С. 317-335.

11. Эрлихман В. Стивен Кинг: Король тёмной стороны. – Санкт-Петербург: Амфора, 2006. – 381 с.

12. Beam G. Stephen King from A to Z: An Encyclopedia of his life and work.– Andrews McMeel Publishing, 1998. – 288 p.

13. Stephen J. Spingesi. Complete Stephen King Encyclopedia. – Career Press, 2003. – 364 p.

АНКЕТА

Прізвище, ім’я, по батькові: Черевченко Олександр Миколайович

Установа: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Науковий ступінь, вчене звання, посада: кандидат філологічних наук,

доцент кафедри слов'янських мов та зарубіжної літератури

Службова адреса м. Умань, вул. Садова 28

Домашня адреса м. Умань, вул. Жовтнева 86, кв. 11

Контактний телефон д.т. 8(04744)2-36-20; моб.т. 098-202-99-51

Назва доповіді/статті Стильові домінанти роману Стівена Кінга „Зелена миля“